

етичні системи. Вивчення даної дисципліни дозволяє студентам побачити закономірності розвитку релігії у суспільстві, особливості тих чи інших релігійних чи релігійно-соціальних ідей, використання релігійного чинника в суспільних умовах, а також вплив релігії на суспільство.

Вивчення документів сприяє збагаченню духовного світу знаннями з історії релігії, визначенню місця релігійного феномену серед культурних надбань людства, вихованню почуття власної гідності як громадян незалежної демократичної України, усвідомленому ставленню до релігії та власного світоглядного вибору.

Хазир-Огли Т.

РЕЛІГІЙНА ОСВІТА В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ: ПОЛІТИЧНЕ РІШЕННЯ ТА ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Питання введення Міністерством освіти в шкільну програму курсу „Етика віри” дуже складне, гостре і має багато протиріч. Ми спробуємо розглянути лише деякі аспекти вирішення цієї проблеми.

Заклик Президента України до викладання „Етики віри” в середніх школах стикається з двома основними проблемами:

Законність і необхідність введення курсу не знайшло ще свого політичного рішення. Як проводити уроки з предмету: кому викладати? де брати навчальну літературу? як складати програму? де взяти кошти?

На жаль, ці питання ставить та сторона, яка не зацікавлена в конкретному вирішенні проблеми. Звісно, існують і ті, хто розглядає це питання з професійної точки зору. Принаймні ми спробуємо довести, що шляхи вирішення цієї проблеми існують.

Юридичне рішення проблеми можна знайти в стратегії загальної середньої освіти в Україні, де зазначається: ”Спрямованість на забезпечення умов функціонування і розвитку загальної середньої освіти, оптимізацію мережі загальноосвітніх навчальних закладів для забезпечення права громадян України на повну загальну середню освіту та максимального задоволення їх освітніх та культурних потреб”. Тому вважаємо, що викладання „Етики віри” є однією з вимог часу. Міністерство освіти та інші установи повинні над цим замислитись.

В Конституції України (ст. 35) принциповим є положення, що Церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави. Наголошується на тому, що жодна релігія не може бути визнана

державною як обов'язкова. Ці положення необхідно враховувати під час формування навчальної програми з предмету.

Більшість європейських країн має певний досвід у викладанні подібних курсів. В навчальних програмах італійських шкіл передбачено „годину релігії”, але самі діти чи їх батьки вирішують, якій релігії віддати перевагу, чи ж зробити атеїстичний вибір, тобто взагалі не відвідувати цих занять. В Німеччині, де в кожній Землі своя освітня програма, християнська освіта входить в шкільну програму, часто під контролем Церкви, а отримані оцінки враховуються при переході до старших класів. Бельгійські школярі мають можливість вибору між релігійним і позаконфесійним курсом моральності. У Іспанії Закон Божий викладається спеціалістами, яких світська адміністрація обирає зі списку кандидатів, представлених єпархією, але „година релігії” тут факультативна. В Данії у всіх класах викладається курс „Християнських знань” як факультатив. Скільки існує держав – стільки й ситуацій. Не існує єдиної європейської норми в цій галузі: національна свідомість кожної держави по-своєму розпоряджається своїм історичним надбанням, за власним взірцем формує відношення до духовного спадку, до культурної наступності, в тому ж числі й у сфері освіти.

Проте з початку Міністерство освіти України має визначити назву курсу з морально-етичної проблематики („Етика віри”, „Християнська етика”, „Основи віри” тощо), розробити розгорнуту програму курсу, яка б відповідала загальнокультурній українській моделі.

Які години повинні бути виділені під цей предмет?

Гадаю, що потреби глобалізувати дане питання до рішення на парламентському рівні немає необхідності. Достатнім є викладання цього курсу на рівні факультативних занять (додаткові години), керуючись навчальним планом Міністерства освіти, ураховуючи „заняття за інтересами”, і не має необхідності в нововведеннях та змінах в законодавстві. Існує також курс „Людина і світ”, де виділено певну кількість годин на вивчення світових релігій.

Чи існує література для викладання цього курсу?

Це питання, на наш погляд, є найбільш вразливим. Хто буде авторами? Яке уявлення вони мають про етику, які цінності вони намагатимуться прищепити школярам? Чи не буде це звичайною спробою нав'язати суб'єктивну точку зору авторів на етику та мораль? Взагалі, в сучасному навчальному процесі дуже часто можна зустріти недопрацювання Міністерства освіти в галузі видання підручників з нововведених курсів („Європейський вибір України”, „Основи філософії” та інші). Авторський колектив, який буде розробляти підручник, повинен

складатись з педагогів, науковців, психологів. Ми поділяємо думку релігійних організацій України, які наголошують на врахуванні регіональних особливостей. Пропонуємо збільшити кількість занять за специфікою регіону – Крим (іслам та ісламська культура), Західні регіони (католицизм, греко-католицизм) і так далі. Тобто цей крок приверне увагу місцевих жителів, які не сповідують цю релігію і надасть знання, та дозволить тим, хто є прихильником тієї чи іншої конфесії – підвищити свою релігійну обізнаність. Мусульмани України наголошують на тому, щоб нововведений курс увагу акцентував не лише на християнських засадах, а вміщував і основи ісламської релігії, хоча б дітям з мусульманських родин (90,83%). Підручник має бути складеним із врахуванням реалій, специфіки України і відповідати вимогам сьогодення.

Де взяти кадри для викладання курсу „Етика віри”? Знайти для цього необхідну кількість вчителів для такої кількості учнів - нелегке завдання, якщо враховувати, те що офіційно викладачів релігієзнавства готують у незначній кількості навчальних закладів (Інститут штучного інтелекту – Донецьк; Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова – Київ; Національний університет імені Т. Шевченка – Київ; Чернівецький Національний університет; Львівський Національний університет імені І. Франка та інші). Всі ці навчальні заклади готують приблизно 180 фахівців на рік. Але не всі випускники збираються працювати в школі. Кількість годин на викладання таких курсів, як „Етика” (4 годин), „Релігієзнавство” (2 години) складено на 2005 навчальний рік в більшості педагогічних вузів. То ж де брати вчителів? Саме для цього в Україні функціонує система післядипломної освіти, в якій близько 200 вищих навчальних закладів післядипломної освіти, підпорядковані безпосередньо Міністерству освіти й науки України. Через систему післядипломної освіти щорічно проходить 300 тис. фахівців, у тому числі близько 30 тис. отримують вищу освіту різного освітньо-кваліфікаційного рівня з 58 спеціальностей. У зв'язку з швидкими змінами в системі шкільної освіти постає необхідність тісної співпраці освітян з цими закладами. Також треба вирішити питання відвідування фахових бібліотек. Часто вчителі стикаються з проблемою доступу до бібліотечних фондів, що призводить до інформаційної блокади.

Додаткове фінансування Міністерством освіти необхідне для видавництва підручників. Що стосується оплати вчителям, то їх заробітна платня може виділяється з фонду викладання факультативних занять.

Звісно неможливо в одній статті розглянути всі шляхи вирішення багатьох питань щодо нового курсу „Етика віри”. Але ми прагнули розглянути загальну картину, яка створилась в українській школі, і запропонувати свої шляхи вирішення. Те, що сьогодні постає гостра необхідність даного курсу, є безсумнівною. В такий спосіб ми хотіли зазначити, що суспільство в цілому відповідальне за долю підрастаючого покоління. Саме вони завтра будуть громадянами і керівниками держави. Суспільство, яке не має моральних засад, приречене до смерті подібно тілу, яке не має душі. Давайте забезпечимо наше майбутнє, бо покоління, позбавлене ідеологічної основи та моральних засад, буде нездатне вивести Україну на належний європейський рівень. Тому вирішення цієї проблеми повинно відбуватись сьогодні, залучивши до цього всі сили і можливості.

Ширак Жак

СВІТСЬКІСТЬ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ПРИНЦИП РЕСПУБЛІКИ

Наприкінці 2003 р., напередодні Різдва президент Франції пан Жак Ширак виголосив в Єлісейському палаці перед прем'єр-міністром, головами асамблей, міністрами, членами парламенту програмну промову про «Світськість як основоположний принцип Республіки». Виступ президента викликав значний інтерес не тільки у Франції, але й у всьому світі, оскільки торкається вельми актуальної для багатьох країн проблеми – відносин між Церквою і Державою.

Погляд президента Франції дуже важливий і для України, де пострадянське суспільство постало перед несподіваним феноменом релігійного плюралізму в країні, а церковно-державні відносини все ще потребують законодавчого визначення. Саме зараз у нас широко обговорюється можлива концепція відносин між Церквою і Державою, впровадження релігійного елемента в навчальні плани шкіл, а також проект нового Закону про свободу совісті. Висловлюються різні думки, але в численних українських дискусіях з цієї проблеми майже не чути голосів прихильників принципу світськості держави, як його сформулював пан Ширак. Тому ми абсолютно певні того, що програмою дій французького президента зацікавляться багато наших читачів.